

УДК 327.5 (1-021.25 + 265.7)
DOI: 10.15587/2523-4153.2022.254248

ТЕНДЕНЦІЇ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН В ІНДІЙСЬКО-ТИХООКЕАНСЬКОМУ РЕГІОНІ

С. К. Асатуров, А. Ю. Мартинов

How to cite:
Asaturov, S., Martynov, A. (2022). Trends in international relations in the Indo-Pacific region. ScienceRise: Juridical Science, 1 (19), 70–76. doi: <http://doi.org/10.15587/2523-4153.2022.254248>

The global Indian and Pacific region is playing an increasing role in modern international relations. At the beginning of the XXI century, this region is a crossroads of different interests of great powers. The United States continues to play a leading role. The Pentagon introduced the concept of the Indo-Pacific region. From a military-strategic point of view, this concept is a symbol of American-Chinese competition. This process intensified under the Trump administration in 2017-2020. The Biden administration is consolidating regional democracies. Australia, India and Japan play a key role in this process. The European Union promotes the values and ideas of democracy in the Indo-Pacific region. China is an important trading partner of the EU. The intensification of the Sino-US confrontation in early 2022 has blocked the entry into force of the China-EU Free Trade and Investment Agreement. In early 2022, the United States, Great Britain and Australia announced the creation of a military alliance. India and Japan are concerned about China's growing military power. The Republic of Korea has a similar position. Hotspots of confrontation in the region are Taiwan, the Korean Peninsula, the disputed Spratly Islands. The Indo-Pakistani conflict around Kashmir destabilizes regional security. The Indo-Pacific region is an example of a complex multipolar system of international relations. This system is more risky in terms of security. The functioning of internal regional and interregional communication networks is complicated by military-technical, environmental, demographic, socio-cultural, interstate contradictions. The formation of a regional security system is limited by political problems. Post-modern democracies, such as Australia, India, Japan and the modernized Chinese autocracy and the North Korean Stalinist dictatorship, coexist in the Indo-Pacific region. The balance of interests is maintained by the United States and the European Union. This balance is volatile and unpredictable

Keywords: Australia, globalization, Indo-Pacific region, India, China, international relations, regional security, USA, Japan

© The Author(s) 2022

This is an open access article under the Creative Commons CC BY license hydrate

1. Вступ

Поняття Індійсько-Тихоокеанський регіон з'явилося в міжнародно-політичній лексиці на початку 2020-х років. Воно було введено в обіг документами Пентагону для зручності планування військових стратегій американських командувань двох океанів. Але це визначення є вдалим з точки зору дослідження взаємовпливів великих держав Індійського і Тихого океанів одні на одних та на глобальну систему міжнародних відносин загалом. Згаданий регіон є цікавим з точки зору прояву тенденцій до мультиполярності, багатосторонності та максимального ускладнення існуючих мереж міжнародних відносин.

2. Літературний огляд

Історіографія запропонованої проблеми дослідження є невичерпною. У статті розглянемо окремі наукові праці, які вплинули на бачення авторами тенденцій розвитку міжнародних відносин у Індійсько-Тихоокеанському регіоні. Звичайно, «перша скрипка» в азієсько-тихоокеанській політиці належить США. Н.Д.Городня у монографії «Східна Азія у зовнішній політиці США (1989–2013 рр.)» показала, яким чином змінювалась політика Сполучених Штатів в Східній Азії в умовах глобальних змін після завершення біполярного протистояння, за часів президентства Б.Клінтона (1993–2001 рр.), відносини США з регіональними центрами сили за президентства Дж. Буша молодшого (2001–2009 рр.) та регіональне «залучення» США на багатосторонньому рівні у Східній Азії за перший термін президентства Б. Обама (2009–2013 рр.) [1, с. 3–4].

Британський історик П. Брендон в «Історії занепаду і розпаду Британської імперії» нагадав, що після знайдена у Австралії в 1850-х роках золота чіткою стала тенденція до самоуправління цієї території. Однак британці визнали легітимним утворення федерації тільки в 1901 році [2, с. 111]. Чимало емігрантів хотіли створити «ще одну Британію» тільки в іншій півкулі. Але колишні в'язні мріяли відокремитись від свого минулого разом із британським походженням, перетворившись на вільних австралійців. Разом із Канадою та Новою Зеландією Австралія стала білим домініоном Британської імперії. У Першій світовій війні і Другій світовій війні Австралія підтримала Британію. Австралійські солдати брали участь у бойових діях на різних фронтах обох світових війн. Однак після розпаду Британської імперії Австралія почала більше орієнтуватись на азійсько-тихоокеанський регіон. Британія 1997 р. передала Гонконг Китаю, який став найбільшим торговельним партнером Австралії [3, с. 85–86].

«Біла книга» зовнішньої політики Австралії чітко формулює пріоритети діяльності австралійської дипломатії. Серед ключових міжнародних проблем такими ключовими напрямками роботи є протидія міжнародному тероризму, непоширення зброї масового ураження, запобігання кліматичним змінам, захист прав людини, миротворча діяльність. Австралія не проводить глобальну зовнішню політику, а зосереджується на вирішенні близьких регіональних проблем [4, с. 17]. Головними у 2017 р. завданнями для австралійської дипломатії були підтримка незалежності Східно-Тимору, забезпечення міжнародної діяльності в Антарктиді, взаємодія з регіональними структурами [5, с. 1]. Важливими для Австралії регіональними структурами є «Азійсько-тихоокеанська економічна співпраця», взаємодія з державами-учасниками «Асоціації співробітництва країн Південно-Східної Азії», участь у роботі «Східно-Азійських самітів», взаємодія з державами регіону Індійського океану, співпраця з регіональними організаціями острівних держав Тихого океану, підтримка діяльності Співдружності Націй [6, с. 1]. Більшість цих пріоритетів збігається із ключовими завданнями спільної зовнішньої політики і політики безпеки Європейського Союзу. Тому ЄС сприймає Австралію як важливого партнера на міжнародній арені [7, с. 19]. Це стало особливо наглядним за часів адміністрації 45-го президента США Д. Трампа. Після інавгурації одним із перших рішень Д. Трампа була відмова від «Транс-тихоокеанської зони вільної торгівлі», яку відстоювала адміністрація Б.Обами. Натомість у 2017–2020 рр. адміністрація президента США Д. Трампа, враховуючи стратегічні торговельно-економічні та військово-політичні інтереси США в Азії, висунула стратегію Індо-Тихоокеанського регіону як єдиного цілого американської політики у сфері торгівлі і національної безпеки [8, с. 2].

Звичайно, це тільки деякі з тенденцій, які заслуговують на увагу.

3. Мета та завдання дослідження

Мета дослідження – стисло оглянути головні тенденції формування мультиполярної системи міжнародних відносин в Індійсько-Тихоокеанському регіоні та визначити їхній вплив на сучасні міжнародні відносини.

Для досягнення мети були поставлені такі завдання:

1. оглянути досягнення попередників, які аналізували зазначену проблематику;
2. з'ясувати тенденції формування мультиполярної системи міжнародних відносин в Індійсько-Тихоокеанському регіоні;
3. показати роль США та ЄС, які впливають на ці тенденції з-за меж регіону.

4. Матеріали та методи

Використовувались методи критичного аналізу існуючого доробку історіографії теми. Проблемно-хронологічний метод застосовувався заради загального структурування інформації, яка використовувалась в процесі написання статті. Компаративний метод автори використали з метою висвітлення опозиції між тенденціями до політичного реалізму з його орієнтацією на силові методи вирішення проблем та політичного ідеалізму з пріоритетами міжнародного права та демократичних цінностей. Метод узагальнення дав підстави зробити висновок, що політичний реалізм і політичний ідеалізм в однаковій мірі властиві поведінці як регіональних так і поза регіональних потуг. Це максимально ускладнює модель формування мультиполярної системи міжнародних відносин в регіоні.

5. Результати дослідження

На думку авторів статті, Індійсько-Тихоокеанський регіон на початку 2020-х років є яскравим прикладом тенденцій, які ведуть до формування мультиполярної системи міжнародних відносин. Завдяки згаданим тенденціям у регіоні одночасно взаємодіють не просто різні цивілізаційні структури, а й багатонаціональні держави з діаметральними політичними устроями. Протистояння США і Китаю не вичерпує усієї різноманітності тенденцій, які мають місце в регіоні. Кожен з ре-

гіональних акторів, чи то Австралія, Індія, Республіка Корея, або Японія намагаються проводити різноспрямовану політику, орієнтовану на захист власних інтересів [9, с. 158].

Суттєвим ускладненням для політики Євросоюзу щодо Австралії став проект виходу Великої Британії з ЄС. Цей процес відбувався, попри чіткі розрахунки збитків для усіх ключових галузей світової економіки такого розриву [10, с. 169]. Власне перемога 3 листопада 2020 р. на президентських виборах у США кандидата від Демократичної партії США Дж. Байдена посприяла поживленню переговорів між Британією та ЄС щодо нової торговельної угоди, яка мала врахувати й проблему відкритого митного простору між британської Північною Ірландією та Республікою Ірландія у складі Європейського Союзу. Це означає, що Австралія також пристосовуватиме свою політику щодо ЄС до нових реалій [11, с. 1].

Серед країн Південної Азії Індії, Пакистану, Бангладеш, Шрі-Ланки, Непалу, Бутану, Мальдівських островів Європейський Союз найтісніше співпрацює з Індією [12, с. 1]. Пакистан опинився під вогнем критики за нестабільні демократичні інститути та поступливість афганським талібам. Після проведення у травні 1998 р. ядерних випробувань у Індії та Пакистані їхні відносини з ЄС були «заморожені» [13, с. 34]. Але вже 2002 р. санкції фактично були скасовані, оскільки Пакистан та Індія знадобилися США для ведення війни в Афганістані. Євросоюз занепокоєний внутрішньополітичною нестабільністю у Бангладеш та Непалі. У Шрі-Ланці Євросоюз вимагає замирення місцевих сингалів та тамілів. Лише у травні 2009 р. урядові шрі-ланкійські війська звітувалися про перемогу над сепаратистським угрупованням «Тигрів визволення Таміл Іламу» [14, с. 143]. Однак стабільно гострими залишаються індійсько-пакистанські відносини. Індонезія намагалася силою утримати Східний Тимор та Ачех, нестабільною залишалася ситуація на Корейському півострові, тривала напруга у відносинах між Китаєм та Тайванем [15, с. 49]. Причому можливості Євросоюзу впливати на врегулювання цих проблем обмежені.

Після закінчення «холодної війни» ЄС та Японія започаткували діалог з питань регіональної та глобальної безпеки [16, с. 20]. У червні 1992 р. Японія та країни Європейської спільноти взяли участь у операції ООН зі встановлення громадянського миру у Камбоджі [17, с. 87].

Китай більш активно, ніж Європейський Союз претендує на статус світового центру сили [18, с. 1]. Однак економічні інтереси змусили у 2000 р. Європейський Союз зняти заперечення щодо вступу Китаю до Світової організації торгівлі [19, с. 179]. Китай перетворився на «фабрику» Євросоюзу [20, с. 111]. Проблемним залишалося питання дії ембарго Європейського Союзу на продаж зброї Китаю. Воно було запроваджено після червневих 1989 р. подій на пекінській площі Тяньаньмень [21, с. 14]. У січні 2004 р. президент Франції Ж.Ширак пропонував скасувати ці обмеження. Загалом обсяг торгівлі між Китаєм та Європейським Союзом досяг піку у 2006 році [22, с. 17].

28 листопада 2007 р. у Пекіні відбувся 10-й саміт Китай – Європейський Союз. У 2011 р. за показниками споживання нафти та газу Китай вийде на показник 60 % використання ресурсів Європейським Союзом [23, с. 99]. За даними китайської статистики 2007 р. обсяг прямих іноземних інвестицій за кордоном зріс на 25,3 % порівняно з 2006 р. та досяг 25,53 млрд. доларів. Майже сім тисяч китайських інвесторів створили у 173 країнах світу понад десять тисяч підприємств. У 2007 р. вони заробили 337,6 млрд. доларів [24, с. 11]. Найбільше китайський капітал просунувся у країнах Азії та Латинської Америки [13, с. 135]. Однак Європейський Союз також не залишився поза китайською увагою. Пекін розглядав його в ролі плацдарму свого економічного наступу.

Натомість США розглядають Китай у ролі свого основного глобального конкурента. Внаслідок скорочення обсягів експорту у четвертому кварталі 2008 р. зменшився темп зростання китайської економіки. У рамках «Світової організації торгівлі» Китай переглядав умови торгівлі сільськогосподарськими товарами. У березні 2008 р. Євросоюз фактично змирився з брутальними китайськими методами наведення порядку у Тибеті. Однак у грудні 2008 р. в Парижі так і не відбувся черговий саміт Європейського Союзу та Китаю. Тоді Пекін відмовився брати у ньому участь на знак протесту проти зустрічі головуючого тоді в ЄС президента Франції Н.Саркозі з тибетським лідером у вигнанні Далай-ламою. Тому саміт ЄС – Китай відбувся лише у травні 2009 р. в Празі. Обговорювалася проблема активізації економічних та політичних зв'язків [25, с. 1].

Серед азійських гігантів, які вибудовують багатополлярний світ, Європейський Союз почувається як периферійна потуга [26, с. 11]. Принаймні у такому стані справи перебуватимуть, доки Євросоюз остаточно не сформує ефективну спільну зовнішню політику. Країни АСЕАН залишаються пріоритетними азійськими партнерами Європейського Союзу [27, с. 1]. Європейський Союз поки що не має офіційних зносин із «Шанхайською організацією співробітництва». Вступ до ШОС Індії та Пакистану міг би внести до ШОС конфліктний потенціал цих держав. Водночас можливий вступ Ірану міг би надати ШОС блоковий характер. Саме існування ШОС як самостійної міжнародної євразійської структури навряд чи відповідає інтересам Євросоюзу. Так само як і домінування Китаю в АСЕАН.

Європейський Союз підтримує режим проведення регулярних самітів з Корейською Республікою. Внаслідок цього Євросоюз залучений до вирішення проблеми поширення ядерної зброї на Корейському півострові. ЄС послідовно виступає за мирне вирішення корейської проблеми. Європейська Спільнота у березні 1993 р. засудила вихід КНДР з режиму Договору про нерозповсю-

дження ядерної зброї, хоча Республіка Корея й залишається під військовим протекторатом США [28, с. 119]. Після смерті 8 липня 1994 р. Кім Ір Сена обстановка на Корейському півострові почала нормалізуватися. Ядерну енергетику КНДР пропонувалося розвивати за допомоги та під контролем міжнародної спільноти. Євросоюз підтримує розвиток мирного діалогу між КНДР та Республікою Корея. Восени 2006 р. Євросоюз засудив проведення режимом Кім Чен Іра ядерного випробування [29, с.14].

Австралія є ланкою, яка пов'язує євроатлантичний регіон із індо-тихоокеанським [30, с.1]. За умов глобалізації Австралія більше не буде на узбіччі світових процесів [25, с. 1]. У 2008 р. Євросоюз та Австралія підписали угоду про партнерство. Австралія в Брюсселі відкрила своє представництво при ЄС. У свою чергу представництво ЄС у Австралії працює в м. Канберра. У 2009 р. експорт товарів і послуг з країн ЄС до Австралії становив 38,5 млрд. євро, а імпорт товарів і послуг з Австралії склав 16 млрд. євро [31, с. 1]. Потужним конкурентом ЄС і США в австралійській економіці є Китай. Саме китайські інвестиції, попри кризові явища в економіці, стимулювали бум нерухомості у Мельбурні [32, с. 1]. Одночасно Китай розглядає Австралію як ланку американської стратегії, яка спрямована на розбудову вісі США – Австралія – Індія – Японія, що має «стримувати» Китай [33, с. 171].

15 листопада 2020 р. п'ятнадцять країн Азії підписали Угоду про регіональне загальне економічне партнерство [34, с. 1]. За межами фактично поглибленої зони вільної торгівлі залишилась Індія, яка сподівається стати ще однією «майстернею світу», тому орієнтується на певний протекціонізм власних виробників. Нагадаємо, що США за президентства Д.Трампа реалізовували протекціоністський економічний курс [35, с. 1]. Загальне регіональне економічне партнерство вже вважають китайським варіантом Європейського Союзу. За даними державного департаменту США у 2018 р. завдяки створеній 2005 р. зоні вільної торгівлі між Австралією і США товарообіг досяг 65,9 млрд. доларів [36, с. 1]. Однак європейські експерти вважають, що створення «Регіонального загального азійського економічного» партнерства у форматі зони вільної торгівлі, участь у якому беруть також Австралія та Японія, може означати більше регіонального протекціонізму для європейських товарів [37, с. 1]. США за президентства Д. Трампа ізолювались від двох проектів зон вільної торгівлі Євроатлантичного і Транс-тихоокеанського. Лобістом обох зон вільної торгівлі була адміністрація Б.Обами. Відкритим є питання, чи зможе адміністрація 46-го президента США Дж. Байдена повернутися до цих обох проектів на основі ліберальних правил торгівлі «Світової організації торгівлі» [38, с. 1].

У серпні 2021 року війська США і НАТО в аварійному порядку залишили територію Афганістану. Перебували вони там майже двадцять років та виконували роль контролю над Центральною Азією. Геостратег З.Бжезинський стверджував, що критичним для американського домінування в світі є контроль за Євразією й недопущення появи держави або союзу держав, здатних кинути виклик лідерству США [39, с. 83]. Саме Афганістан був тією критичною точкою, яка давала можливість одночасно впливати на Центральну Азію і далі Росію, на Китай, Іран, Індію. Однак вкотре виповнився прогноз, що Афганістан легко «завоювати», але неможливо утримати контроль над цією територією [40, с. 1]. У підсумку, витративши майже трильйон доларів, США не вирішили жодного зі своїх стратегічних завдань. Перемогти над талібами, що було офіційною метою операції «Непокірна свобода», яка була розпочата в жовтні 2001 року, не супроводжувалась розбудовою демократичного суспільства. Афганістан так і не став центральноазійським аналогом Туреччини. Тобто мусульманською країною – союзника США.

Ставлення великих євразійських держав до окупації Афганістану було різним. Росія формально підтримувала дії США, до 2014 року навіть надавала повітряний простір для транзиту військових вантажів до Афганістану. Китай стабільність у Афганістані розглядав як гарантії безпеки у своїй вразливій провінції Сінцзян. Індія розглядала присутність НАТО і США в Афганістані як запобіжник терористичній активності в спірному з Пакистаном штаті Джамму і Кашмір [41, с. 292]. Правда, такі гарантії виявились не стовідсотковими. У листопаді 2008 року ісламські радикали атакували індійське місто Мумбаї, що стало найбільшим терористичним актом останнього часу. Тобто Афганістан залишався джерелом нестабільності в Євразії.

Великі держави Євразії по різному сприйняли факт повернення у серпні 2021 року талібів до влади в Кабулі. Росія розглядає це як виклик безпеці Центральної Азії та наполягає на зміцненні військово-політичної спроможності «Шанхайської організації співробітництва». Індія гостро відреагувала на зміну влади в Кабулі. Насамперед тому, що це змінили на користь Пакистану геостратегічну ситуацію. Фактично пакистанські спеціальні служби отримали можливість розширити кадровий склад терористичних угруповань, здатних тиснути на Індію в Кашмірі. Насправді таліби, кістяк яких складають пуштуні, становлять певну потенційну загрозу внутрішній безпеці Пакистану. Адже серед пакистанських пуштунів є ідея об'єднання з афганськими побратимами та створення Пуштуністану. Однак для Індії такий гіпотетичний розвиток подій є також ризикованим, адже загрожує подальшою хаотизацією становища в регіоні. Додаткову стурбованість Індії викликає намір Китаю використати фактор своїх особливих відносин із Пакистаном з метою посилення пекінського впливу на талібів. Талібан декларував намір допустити китайські капітали до розбу-

дови інфраструктури в Афганістані та видобутку корисних копалин. У такому випадку Китай здобуватиме додаткові переваги над Індією, що також не відповідає індійським інтересам. Додатковим фактором нестабільності є загострення боротьби за владу в Афганістані між талібами та активістами «Ісламської держави». Після розгрому в 2020 році структур «Ісламської держави» в Сирії чимало вихідців із країн Центральної Азії повернулись до Афганістану. Хоча таліби заради стабілізації становища замирились навіть із шиїтами хазарейцями, вони войовничо сприймають активістів «Ісламської держави», чие бачення ісламу є надто специфічним для сунітських традиціоністів. Бойовики «Ісламської держави» з території Афганістану також становлять загрозу безпеці в Кашмірі. У листопаді 2021 року Пакистан амністував терористів, які були причетні до атаки 2008 року на Мумбаї. Це стало ще одним негативним сигналом для Індії. Зважаючи на це, Індія зацікавлена у зміцненні співпраці з «Шанхайською організацією співробітництва», аби на інституційному рівні мати вплив на Пакистан і Китай. Утім, ризики дестабілізації залишаються надто великими.

2021-й рік позначився помітним погіршенням безпеки Індії. Мова йде не тільки про пандемію коронавірусу, а й суттєве загострення індійсько-китайських відносин. Проявом останньої тенденції стало протистояння індійських і китайських збройних сил у спірних районах Гімалаїв. Додатковим негативним викликом для Індії стало виведення військ США і НАТО з Афганістану, внаслідок чого суттєво погіршилась військово-політична ситуація навколо спірного з Пакистаном штату Джамму і Кашмір. Зважаючи на все це, Індія уважно стежить за формуванням нових військово-політичних союзів у Індійсько-Тихоокеанському регіоні.

Британський історик П. Брендон посилається на думку Г.Кіссінджера, висловлену на початку 2000-х рр.. Тоді він прогнозував, що міжнародні відносини все більше ставатимуть міжнародною внутрішньою політикою [2, с. 44]. Але такий оптимізм радикально був перекреслений тенденціями 2020-х років, коли світ вступив у системну фазову кризу. Виведення американських військ із Афганістану негативно позначилось на глобальній стабільності. Китай посилив свій вплив на Афганістан, викликавши стурбованість Індії, США, Австралії, Республіки Корея, Японії. Більшу частину 2021 року ми були свідками військово-політичного напруження навколо Тайваню та в Південно-Китайському морі. Вітчизняний дослідник тайванської проблеми М.А. Таран наголошує на особливому значенні Тайваню для американської політики стримування Китаю [6, с. 61]. Австралія особливо зацікавлена в співпраці зі США і Британією в питаннях гарантування безпеки в Індійсько-Тихоокеанському регіоні. Відомий австралійський історик С.Макінтайр нагадав про входження Австралії до блоку АНЗІУС в роки холодної війни, коли Австралія навіть на боці США брала участь у в'єтнамській війні [3, с. 118]. Вітчизняний британіст А. Грубінко звернув увагу на спроби Великої Британії після виходу з ЄС реалізувати проект «Глобальна Британія 2.0» [1, с. 19]. Тобто поєднання військових потенціалів Австралії, Британії і США має допомогти їм стримувати поширення глобального і регіонального впливу Китаю.

У жовтні 2021 року президент США Дж. Байден оголосив про укладання контракту з Великою Британією та Австралією щодо побудови до 2030 року ескадри атомних підводних човнів. Ця заява синхронізувалась із оформленням нового геостратегічного союзу США, Австралії, Британії. За англійською аббревіатурою Australia, United Kingdom, United State (AUCUS). Це стало відповіддю США на спробу стримування Китаю. Показово, що ці події розгорталися на фоні загострення протистояння навколо Тайваню. У серпні-вересні 2021 року Китай демонстрував готовність військовою силою вирішити проблему статусу Тайваню. Причому військово-повітряні сили Китаю демонстрували здатність нанести удар по американській військовій базі на японському острові Окінава. Тож Австралія вважається більш віддаленим від безпосередньої точки протистояння територією. Показово, що попередній 2016 року австралійський контракт з Францією на будівництво дизельних підводних човнів вирішував проблему захисти узбережжя Австралії. Але для протистояння Китаю, безумовно, потрібні атомні підводні човни з більшим ресурсом ходу океаном.

Американська індійсько-тихоокеанська стратегія передбачає залучення до союзу Індії, Японії, Південної Кореї. Японія фактично є найближчим союзником США. Південна Корея вважається передовим форпостом сухопутного стримування Китаю. Натомість Індія не настільки однозначно готова грати на боці США проти Китаю. Насамперед тому, що має власні непрості відносини з Китаєм. Пекін є союзником Пакистану, нерегульованими є лінії контролю в Ладахку і в Гімалаях загалом, Індія і Китай конкурують за вплив на гімалайські держави: Непал, Бутан. Саме тому, Делі не хоче встрявати у вирішення протиріч між Пекіном і Вашингтоном. Індія поки що не готова замінити Китай в ролі світової фабрики. Індійські амбіції, спрямовані на оволодіння ядерною зброєю, стосувалися головним чином збалансування співвідношення сил із Китаєм. Однак, логіка конфронтації спонукала Пакистан до адекватної відповіді Індії. Індійський ядерний статус де-факто визнали США. Натомість пакистанський ядерний статус так само підтвердив Китай. Правда, саме пакистанський напрямок залишається найбільш проблемним у сенсі поширення ядерних технологій, що становить загрозу глобальній безпеці.

Сполучені Штати Америки після перемоги у «холодній війні» залишилися монопольним гегемоном у новій системі міжнародних відносин [42, с. 54]. Китай в цей час перетворився на «глобальну майстерню», чим збільшив свій фінансово-економічний та військово-політичний вплив на

процесі, які відбуваються у світі загалом, та у регіоні Південної Азії, зокрема. Індія і Китай потерпають від загроз міжнародного тероризму. США намагаються зберегти за собою вирішальне слово в питаннях азійської безпеки, яка для них має не менше значення, ніж євроатлантична безпека.

Військові доктрини Індії і Пакистану формуються та розвиваються під впливом їхніх національних інтересів та наявних можливостей реалізації зазначених інтересів. Цей потенціал не вичерпується станом збройних сил, його також визначають рівень економічного і науково-технічного розвитку, чисельність і освіченість населення, внутрішня стабільність, стан відносин з іншими суб'єктами міжнародної політики, географічне розташування, національна ментальність. Прямий зв'язок між індійською внутрішньою і зовнішньою політикою простежується у проблематиці збереження територіальної цілісності Індії. Поки що найбільш потужний сепаратистський рух з тривалою історичною традицією сформований у Кашмірі. Тому офіційний Делі зацікавлений у тому, аби кашмірський досвід сепаратизму не став універсальним для інших штатів. Зокрема, на Півдні Індії це стосується взаємозв'язку між становищем тамілів у Шрі-Ланці і тамілів у індійському штаті Тамілнад. Загалом система регіональної безпеки у Південній Азії залишається у стадії суперечливого формування, на заваді цьому процесу залишаються різноспрямовані інтереси як Індії, так і Пакистану, а також геополітичні протиріччя між провідними полюсами силами сучасної системи міжнародних відносин. Цьому Індія приділяє більше уваги, аніж вирішенню цілей, пріоритетних для США щодо пошуку вільних штиків заради стримування Китаю.

6. Висновки

Таким чином, проведене дослідження дає підстави зробити наступні висновки.

1. Існуюча наукова література адекватно охоплює провідні тенденції розвитку міжнародних відносин у Індійсько-Тихоокеанському регіоні. Існуючий наратив віддзеркалює проблеми взаємодії у регіоні різних цивілізацій та багатонаціональних держав, які керуються постулатами політичного реалізму. Це обумовлює домінування силових підходів до міждержавних відносин та відсуває на другий план норми і принципи міжнародного права. Внаслідок цього зростають ризики безпеці у регіоні та світі.

2. Індійсько-Тихоокеанський регіон є зразком незворотності тенденції до формування мультиполярної системи міжнародних відносин. Згадана мультиполярність підтримується внаслідок взаємодії Індії, Китаю, Японії, США, Євросоюзу, Австралії, Республіки Корея, а також країн блоку АСЕАН. Причому політичний реалізм більше властивий правлячим політичним елітам та інститутам (на зразок збройних сил), які вони підтримують. Натомість більша частина населення живе модернізованими варіантами традиційних східних цивілізаційних цінностей.

3. Виняткова роль балансу сил у Індійсько-Тихоокеанському регіоні належить США та ЄС. З одного боку, США самі є тихоокеанською державою, тому не можуть вважатись класичною поза регіональною потугою. Тим паче, що війська присутність США на Корейському півострові та Японії відіграє ключову роль для стримування амбіцій Китаю. З іншого боку, Євросоюзу властиві особливі відносини з більшістю країн регіону. До певної міри ЄС є зразком для азійських регіональних інтеграційних структур на кшталт АСЕАН. Попри існуючі тенденції до ущільнення регіональних зв'язків, наявні також проблеми з формуванням потужної та функціональної регіональної системи безпеки. Надто різноспрямованими є інтереси великих держав регіону, аби привести їх до спільного знаменника норм і правил міжнародного права. Тому Індійсько-Тихоокеанський регіон залишається одним із найбільш небезпечних з точки зору ризиків для глобальної безпеки.

Подяки

Автори щиро дякую редакційній колегії журналу за вагому допомогу у завершенні цього дослідження та його публікації.

Література

1. Городня, Н. Д. (2014). Східна Азія у зовнішній політиці США (1989–2013). Київ, 528.
2. Брендон, П. (2010). Упадок и разрушение Британской империи. 1781–1997. Москва, 983.
3. Барановский, В. Г. (1986). Европейское сообщество в системе международных отношений. Москва.
4. Gyngell, A. (2005). Australien's Emerging Global Role. Available at: <https://www.jstor.org/stable/45318022>
5. Relations with the EU. Available at: <https://belgium.embassy.gov.au/bsls/relations.html>
6. Foreign Policy White Paper 2017. Available at: <https://www.dfat.gov.au/sites/default/files/2017-foreign-policy-white-paper.pdf>
7. Holtz, A. (2006). Unruhe in Australiens «Hinterhof». Internationale Politik. Available at: <https://internationalepolitik.de/de/unruhe-australiens-hinterhof>
8. The U.S. Vision of the Indo-Pacific Region // <https://www.state.gov/the-us-vision-for-the-indo-pacific-region-2/>
9. Міжнародні відносини та зовнішня політика (1980–2000 роки) (2001). Київ, 624.
10. Sampson, T. (2017). Brexit: The Economics of International Disintegration. *Journal of Economic Perspectives*, 31 (4), 163–184. doi: <http://doi.org/10.1257/jep.31.4.163>
11. Миракян, Э. Г. (2007). АСЕАН – ЕЭС: начало диалога (1971–1984). *Восток (Oriens)*, 6, 134–139.

12. Joint Statement of the 8th India – EU Summit on Delhi (2007). Available at: <https://mea.gov.in/in-focus-article.htm?3385/Joint+Statement+issued+after+the+8th+IndiaEU+Annual+Summit>
13. Dussel, P. (2006). China und Lateinamerika. Hat die „Exportorientierte Entwicklung“ angesichts der Exportoffensive Chinas noch eine Chance? PROKLA. Zeitschrift für kritische Sozialwissenschaft, 1.
14. Khanna, P. (2008). The Second World: Empires and Influence in the New Global Order. London, 496.
15. Шудинь, Г. (2005). Внешняя политика КНР в условиях глобализации. Азия и Африка сегодня, 3, 25–29.
16. Носков, М. Г. (2008). ЕС и Япония: отношения без компромиссов. Современная Европа, 2, 8–24.
17. Ачкасов, В. А., Ланцов, С. А. (Ред.) (2007). Мировая политика и международные отношения. Санкт-Петербург, 448.
18. EU-China. Close Partner, growing responsibilities. A policy paper on EU-China trade and investment (2006). European Commission. Brussels, COM 631. Available at: http://www.trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/october/tradoc_130791.pdf
19. Australien, Commonwealth of Australia (1998). Der Fischer Weltalmanach. Zahlen. Daten. Fakten. Frankfurt am Mein.
20. Gehler, M. (2002). Europa. Von der Utopie zum Euro. Frankfurt-am-Mein, 400.
21. Усов, В. (1998). Индийский океан. Интеграционные процессы набирают обороты. Азия и Африка сегодня, 7.
22. Global Europe competing in the world. A contribution to the EU's growth and jobs strategy. Directorate General for Trade (2006). Brussels.
23. Friedrich S. 2000China und die Europäische Union. Europas Weltpolitische Rolle aus chinesischer Sicht. Hamburg,.
24. Жуков, С. В. (2007). Энергетические интересы Китая в Центральной Азии. Восток (Oriens), 6.
25. Skrobek, T. (2006). Implosion eines Traumes. Internationale Politik Available at: <https://www.internationalepolitik.de/de/implosion-eines-traumes>
26. Katzenstein, P. (2005). A World of Regions. Asia and Europe in the American imperial. New York.
27. Nürnberger Erklärung zur Vertieften Partnerschaft zwischen EU und ASEAN verabschiedet auf der 16.EU-ASEAN Außenministerkonferenz am 15.März 2007 (2007). Internationale Politik, 3.
28. Europa. Ereignisse und Entwicklungen seit 1945. Neuausgabe das ganze Europa (1999). Zeitgeschichte, Staaten, Perspektiven. Freiburg im Breisgau. 1999.
29. Messner, D. (2007). The European Union: Protagonist in a Multilateral World order or Peripheral Power in the «Asia-Pacific» century? Internationale Politik, 1.
30. Nethery, A. (2019). Australian's Refugee Detention Regime: Offshore and Unaccountable. Current History, 118 (809), 222–228. doi: <http://doi.org/10.1525/curh.2019.118.809.222>
31. Chang, L. (2020). Hopes and Doubts in Beijing. Available at: <https://www.foreignaffairs.com/articles/united-states/2020-11-13/hopes-and-doubts-beijing>
32. Schmilewski, J. (2018). Bauboom in Melbourne. Internationale Politik. Available at: <https://www.internationalepolitik.de/de/bauboom-melbourne>
33. Susbielle, J. (2007). China-USA. Der Programmierte Krieg. Aus dem Französischen. Berlin, 272.
34. The meanity of RCEP the world's biggest trade agreement (2020). Available at: <https://www.economist.com/finance-and-economics/2020/11/15/the-meaning-of-rcep-the-worlds-biggest-trade-agreement>
35. Wainwright, E., Harris, M. (2005). Lektionen aus dem Südpazifik. Available at: <https://internationalepolitik.de/de/lektionen-aus-dem-suedpazifik>
36. Westley, M. (2010). Australia Faces a Changing Asia. Current History, 109 (728), 227–231. doi: <https://doi.org/10.1525/curh.2010.109.728.227>
37. Kalkhof M. Chinas Sieg, Europas Problem.
38. U.S. Relations with Australia. Available at: <https://www.state.gov/u-s-relations-with-australia/>
39. Бжезинский, З. (2007). Ещё один шанс. Три президента и кризис американской сверхдержавы. Москва.
40. Australische Elite Soldaten begingen Kriegsverbrechen in Afghanistan (2020). Available at: <https://www.welt.de/politik/ausland/article220484344/australische-elite-soldaten-begingen-kriegsverbrechen-in-afghanistan.html>
41. Mann, M. (2005). Geschichte Indiens. Vom 18. bis zum 21. Jahrhundert. Paderborn, 431.
42. Гантінгтон, С. (2006). Протистояння цивілізацій та зміна світового порядку. Львів, 474.

Received date 02.03.2022

Accepted date 28.03.2022

Published date 31.03.2022

Асатуров Сергій Костянтинович, кандидат історичних наук, доцент, кафедра міжнародних відносин і соціальних наук, національний університет біоресурсів і природокористування України, вул. Героїв Оборони, 15, м. Київ, Україна, 03041

Мартинів Андрій Юрійович, доктор історичних наук, професор, провідний науковий співробітник, відділ історії міжнародних відносин і зовнішньої політики України, Інститут історії України Національної академії наук України, вул. Грушевського, 4, м. Київ, Україна, 01001